

Om man giver op eller kæmper videre. Den slags

AF BODIL CHRISTENSEN, LEKTOR I DANSK OG MASTER I BØRNLITTERATUR

Nora og Ella er på flugt fra "den store feber", der har ramt hele Sverige. I bogen "Som om jeg var helt fantastisk" fortæller forfatteren Sofia Nordin om tiden efter den store feberdød. Nora og Ellas familier, venner og naboer er døde som alle andre. Kun få mennesker er i live rundt om i det forladte Sverige. Nu er de på vej nordpå, hvor de har hørt, at der er en fungerende radiostation et sted. Undervejs taler de en aften om, hvordan man overlever, og hvilke kompetencer man skal have for at kunne klare sig i den forladte verden. Her lyder en kommentar fra Nora: "Om man giver op eller kæmper videre. Den slags" –det er afgørende for, hvorvidt man magter at leve og klare sig igennem.

"Om man giver op eller kæmper videre. Den slags" kan også være svaret på, hvorvidt børn og unge magter at få et godt, robust liv i det stadig mere komplekse og diagnosefyldte ungdomsliv, der er rammen om deres hverdag. Det kan også være svaret på, hvorfor man skal læse gode bøger i fritiden og i danskfaget.

Min pointe er, at litteraturen kan være medvirkende til, at børn og unge får et værktøj, hvormed de kan klare hverdagens og fremtidens udfordringer.

Vandmærket for dette finder jeg i Aaron Antonovskys salutogenetiske idé om "oplevelsen af sammenhæng" (Søgaard, 2002), i Karen Wistofts forskning indenfor "robusthed" (Wistoft, 2012) og i Rasmus Willigs samfundsanalyse (Willig, 2016).

Det særligt børnelitterære afsæt findes hos Knud Ejler Løgstrups klassiske tese om børnelitteraturen som et sted, hvor livsmødet hos børn fastholdes (Bugge, 2014). Martha Nussbaums "inner eye" (Nussbaum, 2012) følger Løgstrup i forhold til at belyse litteraturens mulighed for at fremme empati og indføling hos læseren, således som også David Kidd og Theory of Mind-tænkningen gør.

Litteraturen kan være medvirkende til, at børn og unge får et værktøj, hvormed de kan klare hverdagens og fremtidens udfordringer.

Børn og unges litteraturlæsning (om den sker på skærm eller papir) har altså nogle helt særlige

kvaliteter i forhold til at give læseren råstyrke og robusthed. Samtidig kan læsningen give danskfaglige kompetencer, æstetiske oplevelser og et indblik i en verden, man ikke vidste, fandtes.

Artiklen tager særligt afsæt i folkeskolens danskundervisning, men naturligvis er målet for danskundervisere og litteraturlæsere, at litteraturlæsning vil være en livslang glæde for de fleste.

Læsning af litteratur er en kompliceret proces. Først skal man lære at læse, hvad der står på linjerne, dernæst skal man kunne læse mellem linjerne, og endelig lærer man måske at forstå, hvad der er bag linjerne.

Læsning kræver nogle kognitive kompetencer, men i den fortsatte læsning kan man med fordel fokusere på meningen og meningssammenhængen, når læserutinen skal styrkes.

Artiklen fokuserer først kort på, hvorfor det giver mening at lære at læse på, mellem og bag linjerne, dernæst er det oplevelsen af sammenhæng, robusthed, empati og begrebsforståelse, der sættes fokus på. Her inddrages en række eksempler fra den nyere børne- og ungdomslitteratur.

Konklusionen tager udgangspunkt i folkeskolens litteraturundervisning. Det er folkeskolen, der danner rammen om litteraturlæsningen.

Læsefærdighed: Derfor skal man lære at læse

Sådan er virkeligheden jo. Uden en vis læsehastighed og uden en rimelig læserutine bliver enhver "lystlæsning" i elevernes verden noteret under "u-lystlæsning".

Det skal give mening, at man lærer at læse. Indlysende, tænker de fleste af os, men den helt banale konklusion af Carsten Elbros klassiske læseforskning (Elbro, 2001) viste, at børn, der er vokset op med bøger, lærer at læse. De har

netop set meningen med at lære at læse. Læsning kræver nogle kognitive kompetencer, men i den fortsatte læsning kan man med fordel fokusere på meningen og meningssammenhængen, når læserutinen skal styrkes.

Hvis bøger skal være læsbare og læseværdige, så gælder det, skriver Torben Weinreich:

".. at der i værket vælges en grad af sproglig sværhedsgrad, af referencer til en uden for teksten værende virkelighed og endelig ved at teksten – samtidig med at den hele tiden refererer til sig selv – lægger op til forskellige mulige læsninger, men altså ikke enhver form for læsning"

(Weinreich, 2004)

Enhver læser er en unik læser, der har sin egen målestok for "gode bøger", men Weinreichs klassiske femdeling af kompetencer i forhold til litteraturlæsning er en god rettesnor. De fem kompetencer er læsekompetencen (man skal kunne afkode og forstå tekstens grundlæggende udsagn), konventionskompetencen (børn skal være fortrolige med "hvor finder man bøger og hvordan læses de"), den encyclopædiske kompetence (man skal have en vis viden om verden for at begribe teksten), den intertekstuelle kompetence (alle tekster indskrives sig i et forhold til eller slægtskab med (næsten) alle andre tekster i verden) og endelig den retoriske kompetence (metaforer, stilistiske virkemidler, ironi, humor og alt det vigtige, der står mellem og på linjerne).

Argumentet for at lære at læse (og at lære at blive en god læser) kan man også finde i undersøgelsen "Hvad skaber en lystlæser" (2007), der for mig at se viste et paradigmeskifte i forhold til forståelsen af børns litteraturlæsning. Undersøgelsen markerer tydeligt, at man ikke (udelukkende) læser bøger for "underholdningens skyld", det gælder også, at man skal læse bøger for at blive klogere på sig selv og verden. Undersøgelsen¹ er fra 2007, og her blev meget læsende elever på mellemtrinnet spurgt, hvorfor man skulle læse bøger. "Det skal man for at blive klogere", svarede en læser – nok på manges vegne. For man bliver ikke blot klogere på at læse, man bliver også klogere på verden og sig selv.

At læse mellem linjerne. Man må lære at se med ”den andens øjne”

Litteratur kan stille de spørgsmål, man ikke kan finde svaret på, men litteraturen kan også give indblik i de dilemmaer, ”de andre” (og læseren selv) må forholde sig til. Man må kunne forestille sig andres liv, hvis man skal kunne sikre, at magten ikke forvaltes blindt og uden empati og indsigt. Det er ”mentalisering”, der her tales om (videnskab.dk, 2013).

Journalisten Rasmus Kragh Jakobsen redegør på videnskab.dk² for forskning i, hvad skønlitteratur gør ved os rent psykologisk. Han refererer til forskeren og psykologen David Comer Kidd fra The New School for Social Research i New York, USA, der mener, at man ved læsning af god skønlitteratur i blot 10-15 minutter får øget sin evne til at forstå andre menneskers tanker og følelser. Noget som kan gøre os til mere empatiske og bedre fungerende mennesker. Processen hedder *Theory of Mind*, og det kan oversættes til ”evnen til at sætte sig i en anden persons sted og forstå dennes følelser, tanker og motiver”. Theory of Mind er blandt andet afgørende for, at vi kan navigere i de komplekse sociale sammenhænge, vi lever i, og det er den evne, der giver os følelsen af empati, der hjælper med at binde os sammen i store grupper. Denne evne til at sætte sig i andres sted forstærkes signifikant, når man læser kompleks skønlitteratur.

Der er tale om en signifikant forstærkning, når der læses kompleks skønlitteratur (ikke faglitteratur, ikke triviallitteratur og ikke krimier med genkendelige plot). Det er kompleksiteten i ”skønlitteraturen”, der er den afgørende faktor.

Filosoffen Martha Nussbaum (interview i Politiken, 2013) giver sit bud herpå:

”Selvfølgelig er det vigtigt, at unge mennesker har et arbejde og føler medbestemmelse på den førte politik. Men hvis du aldrig er blevet trænet i at forestille dig, hvordan dine medborgere har det, og kan finde ud af at argumentere med respekt, vil demokratiet i sidste ende fejle.”

Det er helt på linje med den danske filosof Knud Ejler Løgstrup, der i et essay om Jakob Knudsens opdragelsestanker (Bugge, 2009) skriver:

”Saadan taler vi jo ogsaa om at forsøge paa at sætte os i den Andens Sted, se Tingene med hans eller hendes Øjne, ud fra deres Situation – men det kan jo ikke ske uden ved Fantasiens Hjælp; den skal til for at forstaa det andet Menneske.”³

Når Løgstrup taler om ’fantasien’, så mener han fiktionens evne til at skabe forestillinger og indre billeder hos læseren.

Børnelitteraturforskeren Maria Nikolajeva har ligeledes forsket i dette. I sin artikel ”Kunsten at læse tanker: en kognitiv tilgang til børnelitteratur” forklarer hun:

”Gennem fiktion kan yngre læsere opleve andre menneskers følelser...”

(Nikolajeva, 2012, s. 35).

Det er en særdeles vigtig social færdighed, at man formår at sætte sig ind i andre menneskers følelser. Intet samfund kan opretholde en velfærdsmodel, uden at der hos alle er forståelse for, at andre ser verden fra deres perspektiv. I fiktionslæsning kan man som læser ”øve sig” i andres perspektiver ”helt gratis” og uden de omkostninger, det ville medføre at afprøve misbrugsperspektivet, det kriminelle perspektiv eller et diagnose-perspektiv i den ”virkelige verden”.

Fiktionslæsningen kan give en robusthed overfor de tilfældigheder, livet nu engang møder den enkelte med. Robusthed handler om at blive god til at klare livets udfordringer i stort og småt: udfordringer i forhold til andre mennesker; klare opgaver, som er svære; kunne holde fast i et mål, der skal nås, og klare fristelser, som man ikke har godt af. Robusthed handler også om at gøre det nemmere at lære nyt og huske, kunne træffe fornuftige beslutninger og forebygge konflikter, usikkerhed og pres i hverdagen (Wistoft, 2012).

Her er litteraturlæsningen en styrke.

Den kulturelle dannelse får man bedst gennem litteraturen eller gennem andre kunstneriske udtryksformer.

Derfor må man lære at læse, hvad der står bag linjerne

Sprog er ikke blot et redskab, man aftaler at bruge i en bestemt sammenhæng – som i bøger. Det er noget, der bruges hver dag og i alle relationer med flere eller færre ord. Det vanskelige er, at der gerne skal være en vis overensstemmelse og en vis fælles forståelse mellem brugerne af samme sprog (Hastrup, 2004). Det er – blandt meget andet – noget af det, børn skal have lært, når de vokser op i et multikulturelt samfund. Hvis man vil være en del af samfundet, skal man kende de regler, der gælder (ellers kan man jo heller ikke hverken overholde dem eller overtræde dem!). Sprogreglerne er sjældent i fokus, det går jo af sig selv. For det meste. Tror vi. Men det gælder ikke alle. I skolen, i fritidslivet og hjemme skal børn have lært at begå sig i verden. Skolen skal ikke vakle i bestræbelserne på at give en almindelig sproglig dannelse videre til den opvoksende ungdom. Det vil gøre hverdagen mere farverig, festlig og fredelig for alle i skolen, hvis der sættes klare rammer her. Det kan man gøre med tre vinkler på sprogbrugen. For det første må man sætte klare rammer og give tydelige retningslinjer: Hvilken genre skal bruges i denne kommunikation. Hvilket sprog skal man tage frem? Det er en del af den sociale kompetence, at man ved, hvad der ”passer sig” – også sprogligt. For det andet må man jo give børn et sprog, der er til at tale med. Det kan være svært at bruge sproget nuanceret, hvis man aldrig har hørt andet end morgen-tv og aldrig læst noget mere indviklet end Lizzy McGuire-bøgerne. Eleverne skal læse noget lyrik af Grundtvig og Kingo (Velan!! Så kan man sige: ”Gak Ormesæk” i stedet for at sige: ”Skrid din ...”). Det ville gøre dagen lidt sjovere for lærerne og de andre elever. Og de skal læse Benny Andersen, Anne Sofie Hammer, Kim Fupz Aakeson og Jesper Wung-Sung. Og Halfdan Rasmussen. For det tredje så må man vide, at æstetikken i sproget findes overalt. I elevernes vittigheder, i Simpson, hos standupkomikerne og hos mange af de nye (og gamle) forfattere. Og sproget bruges ofte kreativt i sms og mail og på messenger, og den digitale indflydelse på sprogbrugen genfindes også i børne- og ungdomslitteraturen, hvor der eksperimenteres og leges med sprog.

Skal man have overskud til at sætte spørgsmålstegn ved vedtagne konventioner og regler, så gælder det, at man først skal have den sikkerhed,

der ligger i, at man kender den kultur, man er en del af (Tinggaard Svendsen, 2006). Fællesskabet er et sikkerhedsnet, der sikrer, at man tør begive sig ud på dybere vand. Faglighed er såvel det brede kulturkendskab (og kanonlistens forfattere) som det specialiserede og mere dybtgående kendskab til enkelte områder. Kulturen er altid i bevægelse, og vi er altid i færd med at blive dem, vi endnu ikke er. Flexibilitet er en nødvendighed. Fællesskabet må være etableret, før nogen kan tænke nyt herom. Det er et grundlag for at kunne forholde sig frit og nytænkende til den globale verden.

Den kulturelle dannelse får man bedst gennem litteraturen eller gennem andre kunstneriske udtryksformer, og det er urimeligt overfor uddannelsessøgende, hvis ikke de får muligheden for at få indblik i hele den begrebsforståelse, der ligger i litteraturen.

Oplevelsen af sammenhæng, robusthed, empati og begrebsforståelse gennem litteraturlæsning

Alle bøger kan læses med andre mål for øje. De nedenstående titler sætter dog særligt fokus på netop det, litteraturen også giver læseren mulighed for: oplevelsen af sammenhæng, tilegnelse af en vis grad af robusthed, mulighed for medfølelse og empati med andre mennesker og endelig giver litteraturlæsning en kulturel ballast.

Oplevelsen af sammenhæng

Antonovsky (Søgaard, 2002) påpeger, at der er dokumentation for, at følelsen af sammenhæng øges, når man har tillid til, at verden er begribelig, har tillid til egen handlekraft, kan håndtere følelsesmæssige problemer, kan samarbejde med andre, ser problemer som udfordringer, og i det hele taget er i stand til at finde den mestringstrategi, der er bedst egnet i den aktuelle sammenhæng. Her kan litteraturen give læseren mulighed for at gennemleve kritiske situationer og følelsesmæssige udfordringer; og litteraturen kan vise mulige mestringstrategier i disse kriser. Litteraturvalget her kunne være Dorte Karrebæks billedbog ”Da Gud var dreng”, hvor verdens tilblivelse er Guds store problem. Hvad var der før, der blev lys? Karrebæk giver ikke et svar, men

det er en billedbog for børn og voksne, der kan give mange samtaler om verdens mening. John Boynes "Drengen på toppen af bjerget" fortæller om drengen, der bliver en mønster-Hitlerjugend. Hvem har skylden for sorger, vi påfører andre gennem livet? Bogens svar er klart: Vi må alle stå til ansvar for vores handlinger, men det bliver en nuanceret diskussion, når man skal tale om Pierrots forvandling til Pieter. Det kunne også være Bent Hallers "Magnolia af Skagerrak", der i et stille og fredeligt sommerunivers lader generationerne tale sammen om de mange svære oplevelser, der ligger bag såvel børn som voksne.

Robusthed

Karen Wistoft (Wistoft: 2012) definerer "robusthed" således:

"Robusthed handler om at blive god til at klare livets udfordringer i stort og småt; udfordringer i forhold til andre mennesker; klare opgaver, som er svære; kunne holde fast i et mål, der skal nås, og klare fristelser, som man ikke har godt af. Robusthed handler også om at gøre det nemmere at lære nyt og huske, kunne træffe fornuftige beslutninger og forebygge konflikter, usikkerhed og pres i hverdagen."

Man må have drømme for sin fremtid, håb om uddannelse og om at klare sig godt i verden, og man må have en strategi, der kan føre til (nogle af) disse mål og drømme. Her kan litteraturen vise den verden, man ikke vidste fandtes. I litteraturen kan man møde mønsterbryderen (Morten Papes "Planen" om en drengs opvækst i boligområdet Urbanplanen i København, er et vokseneksempel) og fremtidsscenerier, man ikke selv kunne forestille sig. Litteraturvalget kunne være: Ronnie Andersens "Akavet", hvor drengen med social angst lader læseren få indblik i, hvordan verden ser ud, når man har en akavet tilgang til alt. Bogens meget "akavede" layout med teksten "den forkerte vej" fuldender konceptet. Kan de skæve eksistenser i "Akavet" klare sig i verden, så kan jeg måske også, – sådan tænker forhåbentlig mange læsere. Anne Sofie Hammers "Paris Belinda Hansen" har noget så sjældent som en hovedperson, der er pige og fra socialklasse fem. Navnet siger en del, men Paris Belinda Hansen er ukuelig i sin tilgang til verden. Man skal ikke lade sig stække af manglende kul-

turel kapital, den kan man selv være med til at opbygge. Kim Fupz Aakesons "Pragtfuldt, pragtfuldt!" giver stemme til en automekanikerlærling fra Slagelse. De fylder ellers ikke meget i bøgerne, men på værkstedet er der også rigeligt af udfordringer. Det er der også derhjemme, hvor alkohol og psykisk ustabilitet præger familielivet. Der kommer ingen for at klare livet for disse hovedpersoner. De må finde styrken i sig selv. Robusthed indbefatter også, at man erkender, at man til tider må kæmpe på trods af dårlige odds. Sociale, personlige, økonomiske og kulturelle barrierer må til tider overvindes. Det kan man læse om i Conrad Fields to bøger: "Minusmand" og "Plusmand" og i Mette Eike Neerlins "Hest, hest, tiger, tiger", hvor pigen med hareskår og den psykisk syge søster også finder sig en vej gennem verden.

Empati og forståelse

Empati og forståelse for andre får man, når man kan se med Nussbaums begreb "the inner eye". Det er således vigtigt, at børn (og voksne med) ser, at der er flere måder, hvorpå problemer kan tackles. Man behøver ikke følge strømmen, man kan vælge en anden løsning. I Martha Nussbaums bog "The new religious intolerance", der på alle måder er blevet særdeles aktuel, spørger hun (og forsøger at give et svar herpå), hvorledes man som borger i et multikulturelt samfund får givet rum til tolerance overfor andre grupper. Det kunne være religiøse grupper (Nussbaum er især optaget af antisemitisme og jødernes særlige stilling), men det kunne også være tolerance overfor alle, der er "anderledes" end flertallet. Indblik i og forståelse for andres liv, følelser og værdier kan man få gennem litteraturen. Her kunne gode titler være: Patrick Ness' "Monster", der giver et indblik i hvilke tanker og følelser, man som barn gennemlever, når ens mor er dødeligt syg af kræft. Jesper Wung-Sungs "Ud med Knud" viser drengen Williams komplekse syn på sin kræftsygdom og de konflikter, det rummer. Endelig er der Özlem Cekics' serie om pigen Ayse, der har et langt mere lyst hverdagsbillede, men hvor kulturforskelle diskuteres.

Begrebsforståelsen

Begrebsforståelsen er en del af den kulturelle kapital. Når Bourdieu beskæftiger sig med begrebsdannelse, forklarer han netop, hvordan den primære socialisering (der oftest foregår i

hjemmet) er med til at styrke børnenes begrebsforståelse. Er børnene med i et dialogisk fællesskab i hjemmet, hvor sproget betyder noget for relationerne, så giver det en større beherskelse af, hvad Bourdieu kalder det symbolske mesterskab. Det symbolske mesterskab er det, der gør mennesker i stand til at danne begreber. Skal man have overskud til at sætte spørgsmålstejn ved vedtagne konventioner og regler, så gælder det, at man først skal have den sikkerhed, der ligger i, at man kender den kultur, man er en del af. Fællesskabet er et sikkerhedsnet, der sikrer, at man tør begive sig ud på dybere vand. Faglighed er såvel det brede kulturkendskab (og kanonlisterne forfattere) som det specialiserede og mere dybtgående kendskab til enkelte områder.

Her kan man anbefale serien ”På ryggen af”, hvor nyere danske forfattere skriver ”på ryggen af” klassikere. Det er Cecilie Ekens ”For evigt din” med afsæt i H. C. Andersens ”Snedronningen”, det er Bent Hallers ”Skyld”, hvor Steen Steensen Blichers ”Hosekræmmeren” er forlægget. Det kan også være Gyldendals udødelige klassikere, der nu (igen, igen) er nyskrevet af nyere danske forfattere (Astrid Heise-Fjeldgren, Kim Langer, Daniel Zimakoff og Bjarne Reuter) i serien ”Gyldendals udødelige. Eller det kan være Øyvind Torseters ”Muledrengen”, hvor et gammelt norsk folkeeventyr gendigtes med stor loyalitet overfor forlægget, men med humor og illustrationer, der trækker en linje mellem folkeeventyrets kulturelle baggrund blandt sæterbønder bl.a. til nutidens arkivskabe og labyrintiske veje til forståelse af kærlighedens hjerte.

Mange andre titler kunne være nævnt. Den rette bog til den rette læser er det en glæde at finde frem til. Hjælpen kan man få på de respektive ”Center for Undervisningsmidler”, på forlagenes undervisningsportaler, på www.bogbotten.dk (et uafhængigt site med anmeldelser og gode links, redigeret af MA i børnelitteratur Merete Flensted Laustsen), på www.dansklf.dk, Dansk lærerforeningens hjemmeside – og mange andre steder.

Folkeskolens danskundervisning og god litteratur

”Elevne skal i faget dansk fremme deres oplevelse og forståelse af litteratur og andre æstetiske tekster, fagtekster, sprog

og kommunikation som kilder til udvikling af personlig og kulturel identitet. Faget skal fremme elevernes indlevelsessevne og deres æstetiske, etiske og historiske forståelse.”

Således lyder det i danskfagets formål. Heri indgår litteraturen og elevernes forståelse heraf, som kilde til udvikling af både personlig og kulturel identitet. Arbejdet med litteratur baner bl.a. vej for udvikling af indlevelsessevne og æstetisk, etisk og historisk forståelse. Litteraturlæsning i folkeskolen skal udvikle og (ud)danne mennesker.

Litteraturlæsning og litteraturundervisning handler om det, der sker mellem bogen og læseren, og det der sker, når der samtales herom.

Dannelse ses som en af skolens allervigtigste opgaver og er derfor væsentlig i mange sammenhænge. Dette understreges i folkeskolens formål, hvori der står:

”§ 1. Folkeskolen skal i samarbejde med forældrene give eleverne kundskaber og færdigheder, der: forbereder dem til videre uddannelse og giver dem lyst til at lære mere, gør dem fortrolige med dansk kultur og historie, giver dem forståelse for andre lande og kulturer, bidrager til deres forståelse for menneskets samspil med naturen og fremmer den enkelte elevs alsidige udvikling.

Stk. 2. Folkeskolen skal udvikle arbejdsmetoder og skabe rammer for oplevelse, fordybelse og virkelyst, så eleverne udvikler erkendelse og fantasi og får tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle.

Stk. 3. Folkeskolen skal forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens virke skal derfor være præget af åndsfrihed, ligeværd og demokrati.”

Denne del af folkeskoleloven understreger skolens ansvar for den personlige udvikling hos børn og unge.

Litteraturundervisning er således meget, meget mere end det, der er nævnt i Forenklede Fælles Mål. Litteraturlæsning og litteraturundervisning handler om det, der sker mellem bogen og læseren, og det der sker, når der samtales herom. Når man arbejder med genreproblematik, sprog, stilistiske virkemidler, komposition, tema og plot, så er det for at kvalificere denne litteratursamtale. Derfor er dette "rugbrødsarbejde" også vigtigt i litteraturlæsningen. Man må blot aldrig miste målet for at læse bøger. Her kunne Løgstrup få ordet, Nussbaum kunne citeres, eller der kunne bringes nogle overvejelser fra litteraturpædagogikken. I stedet giver vi ordet til Amalie på 14 år (en læser, der har skrevet på Josefine Ottensens facebookside), thi hun siger det kort og præcist:

"Jeg elsker at læse, fordi det er et andet liv, som man kan opleve igen og igen. Der er mange mennesker, der siger at man kun har et liv, men hvis man læser bøger, kan man have tusinde forskellige liv, hvor man får fantastiske oplevelser, som man aldrig ville have oplevet, hvis man kun havde et liv."

Det er derfor, man skal læse bøger. Og når vi søger at ruste den yngste generation til mødet med verden, og når vi søger at give dem en vis robusthed overfor de tilskikkelser, denne verden måtte møde dem med, og når vi bestandig søger at give dem blik for andre menneskers ve og vel, så er det den engelsksprogede børnebogsforfatter Russell Hoban, der får ordet:

"Hver ny generation af børn skal nødvendigvis have det at vide: Der findes en verden, her gør man sådan og sådan og sådan lever man."

Måske er vores store og bestandige frygt, at en generation af børn vil sige: Dette kan ikke være verden, det er ikke noget, det er ikke en måde at leve på."

Bøger kan være en vej hertil. Naturligvis kan man også tale med andre, rejse i verden med åbent sind og hjerte, se gode film og dramatik, men bøgerne giver en mulighed, der også i 2016 er i høj kurs:

Ella, der begyndte sin flugt i indledningen til denne artikel, nåede ikke i mål. Hun er fortsat

på vej. På vej mod et liv, hvor hun måske hører hjemme. På bogens sidste sider er det Ella, der kører og styrer motorcyklen mod nord og det mulige sted, hvor pesten ikke er nået til. Hun har taget styringen. Hun har et mål, om end det er noget diffust, hvor hun er på vej hen. Hun har ikke givet op.

"Lidt efter lidt kommer daggryet. Så holder jeg en pause og spiser morgenmad og ser på solopgangen. Så kører jeg videre."

Noter

- 1 Undersøgelsen Hvad skaber en lystlæser kan hentes på <http://issuu.com/gentoftebibliotekerne/docs/hvadskaberenlystlser>
- 2 <http://videnskab.dk/kultur-samfund/ny-forskning-laes-en-god-bog-og-bliv-et-bedre-menneske>
- 3 Fra "Jakob Knudsens opdragelsestanker" i Edvard Petersen (red.): Julebogen 1948 udgivet af Kirkeligt Samfund, s. 67-89 (her fra Bugge, 2009, s. 306).

Referencer

- Andersen, R. (2014). *Akavet*. Høst og søn.
- Bertelsen, M. B. (2016). *Lad os læse*, Bachelorprofessionsprojekt, Læreruddannelsen Aalborg, u.p.
- Bidstrup, L. (2015). *Overlevernes by*. Høst og søn.
- Boyne, J. (2016). *Drengen på toppen af bjerget*. Høst og søn.
- Bugge, D. (2009). *Løgstrup og litteraturen*. Klim.
- Bugge, D. (2014). *Løgstrup og skolen*. Klim.
- Bøgh Andersen, K. (2005). *Djævelens lærling*. Høst og søn.
- Christensen, B. (2007). "At læse er at se". I: *Billedromaner i brug*. Dansk lærerforeningen.
- Eike Neerliin, M. (2015). *Hest, hest, tiger, tiger*. Høst og søn.
- Eken, Cecilie (2012): *For evigt din*, Gyldendal

Elbro, C. (2001). *Læsning og læseundervisning*. Gyldendal.

Fields, C. (2013). *Minusmand*. Gyldendal.

Fields, C. (2014). *Plusmand*. Gyldendal.

Haller, B. (2015). *Magnolia af Skagerrak*. Høst og søn.

Haller, Bent (2012): *Skyld*, Gyldendal

Hammer, A. S. (2014). *Paris Belinda Hansen*. Høst og søn.

Hastrup, K. (2004). *Kultur. Det fleksible fællesskab*. Aarhus Universitetsforlag.

Karrebæk, D. og Sankt Nielsen (2015). *Da Gud var dreng*. Høst og søn.

Katznelson, N. m.fl. (2015). *Unge motivation i udskolingen* (1. udgave). Aalborg Universitetsforlag.

Ness, P. (2015). *Monster*. Gyldendal.

Nikolajeva, M.. (2012). *Kunsten at læse tanker: en kognitiv tilgang til børnelitteratur*. I: Østergren, Dorte og Herholdt, Lene (red.), *Litteraturlyst og læring* (s. 34-42, 1. udgave, 1. oplag). Danmark: Forfatterne og Psykologisk Forlag.

Nordin, S. (2015). *Som om jeg var helt fantastisk*. ABC forlag.

Nussbaum, M. C. (2012). *The new religious intolerance, overcoming the politics of fear in an anxious age*. The Belknap Press of Harvard University Press.

Søgaard, U. (2002). *Mønsterbrud*. Billesø og Blatzer.

Tinggaard Svendsen, G. (2006). *Social kapital*. Hans Reitzels Forlag.

Torseter, Ø. (2016). *Muledrengen*. Høst og søn.

Weinreich, T. (2004). *Tekst – og læsekompetencer*. I: Weinreich, T., *Børnelitteratur – mellem kunst og pædagogik* (2. udgave, s. 81-93). København: Roskilde Universitetsforlag.

Wistoft, K. (2012). *Trivsel og selvværd, mental sundhed i skolen*. Hans Reitzels Forlag.

Willig, R. (2016). *Afvæbnet kritik*. Hans Reitzels Forlag.

Wung Sung, J. (2014). *Ud med Knud*. Høst og søn.

Aakeson, K. F (2015). *Pragtfuldt, pragtfuldt*. Gyldendal.

Avisartikler

Politiken: Verdenskendt filosof: ”Kære europæere, I smadrer jo de værdier, jeres kontinent står på”, 20.10.2013.

Kristeligt dagblad 30.11 2011: ”Fra forskning til folket”.

Information 11. august 2012: Martha Nussbaum og den nye religiøse intolerance.

Internethenvisninger

www.bogbotten.dk

<http://videnskab.dk/kultur-samfund/ny-forskning-laes-en-god-bog-og-bliv-et-bedre-menneske>

<https://issuu.com/gentoftebibliotekerne/docs/hvadskaberenlystlser>

<http://www.folkeskolen.dk/581638/den-ser-godt-nok-kedelig-ud-den-bog>

<https://www.kristeligt-dagblad.dk/liv-sjael/det-moderne-menneske-skal-vaere-som-vippedukken>